

تحلیل رابطه توسعه کالبدی و زیست محیطی روستایی با مهاجرت معکوس؛ مطالعه موردی منطقه ۱۹ شهر تهران

محسن طاهری

دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، واحد یادگار امام خمینی (ره) - شهرری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

سیمین ارمان^۱

استادیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، واحد یادگار امام خمینی (ره) - شهرری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

مجید ولی شریعت پناهی

دانشیار جغرافیای انسانی، واحد یادگار امام خمینی (ره) - شهرری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

علیرضا استعلاجی

استاد گروه جغرافیا، واحد یادگار امام خمینی (ره) - شهرری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۳/۲۹ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۶/۱۵

چکیده

به طور کلی، وجود تأثیرات متقابل فضایی و روابط عملکردی بین کلان‌شهرها با نواحی پیرامونی و نقاط روستایی واقع در حوزه نفوذ آن‌ها، به تدریج به تغییراتی در ساختارهای جمعیتی، کارکردی، اقتصادی و نیز کالبدی جوامع و عرصه‌های روستایی منجر می‌گردد. کلانشهر تهران نیز از این قاعده مستثنی نبوده و می‌رود تا تأثیرات عمیقی در ابعاد گوناگون در برخی از روستاهای پیرامونی خود داشته باشد. یکی از پدیده‌های جدیدی که در خصوص ارتباط متقابل کلان‌شهر تهران و روستاهای پیرامونی و بالأخص روستاهای منطقه ۱۹ مطرح است تحرک مکانی جمعیت به صورت معکوس و مهاجرت شهری - روستایی است. هدف این پژوهش بررسی رابطه توسعه روستایی با مهاجرت معکوس از منطقه ۱۹ شهر تهران است. سوال اصلی مقاله این است که مهاجرت معکوس از منطقه ۱۹ شهر تهران چگونه ابعاد توسعه روستایی را تحت تأثیر قرار می‌دهد؟ روش انجام این پژوهش ترکیبی (کیفی - کمی) است. پژوهش حاضر، از نظر هدف کاربردی و از نظر روش و ماهیت تحلیلی - توصیفی و همبستگی هست. گردآوری اطلاعات مورد نیاز به روش میدانی و با استفاده از پرسشنامه طراحی شده توسط محقق هست. نتایج این پژوهش نشان داد که در دهه اخیر، منطقه ۱۹ شاهد بازگشت مهاجران به روستاها بوده که بررسی عوامل کنش فضایی مکانی مذکور از موضوعات قابل تأمل می‌باشد. بی‌گمان این مهاجرت‌ها در مبدأ و مقصد اثرات غیر قابل انکاری دارد و عدم توجه به کمیات و کیفیات و پیامدهای این پدیده، موفقیت برنامه‌ها را با چالش روبرو می‌سازد.

کلمات کلیدی: کنش متقابل فضایی، بازگشت مهاجران، روستاهای پیرامونی، تحولات فضایی.

مقدمه

در طی چندین دهه گذشته، مطالعه پدیده مهاجرت‌های داخلی با تأکید و تمرکز بر مهاجرت‌های روستا-شهری و مهاجرت به کلان‌شهرها بوده است (گردون، ۱۹۷۹) شکل‌گیری شهری شدن گسترده در اکثر نقاط دنیا که منجر به شکل‌گیری چارچوب تحلیلی روستا-شهری شده را یکی از دلایل توجه ناچیز به اشکال دیگر مهاجرت از جمله مهاجرت به روستا دانسته است. در دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ میلادی، برخی کشورها به ویژه کشورهای صنعتی شکل جدیدی از مهاجرت را تجربه نمودند. ویژگی اصلی این نوع مهاجرت حرکت از شهرهای صنعتی بزرگ به سمت شهرک‌ها و روستاها بود. این نوع مهاجرت در مطالعات با عنوان مهاجرت معکوس شناخته می‌شود. اکثر محققان (براون وارد ویل، ۱۹۸۱؛ چامپیون، ۱۹۸۹) بر این عقیده‌اند که این وضعیت ابتدا در دهه ۱۹۷۰ در آمریکا مشاهده شده و سپس الگوهای مشابهی در اکثر کشورهای اروپای غربی و نیز کشورهایی مانند استرالیا، نیوزیلند، کانادا و ژاپن مشاهده شده است. پس در سطح جهانی، اولین نشانه‌های تغییر در الگوهای جمعیت روستا، شهرهای متوسط و کوچک به بعد از جنگ جهانی دوم (دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰) بر می‌گردد که یک دهه بعد نیز منجر به پذیرش مهاجرت معکوس به عنوان یک حقیقت جمعیتی گردید. این عقب افتادگی در طرح مهاجرت معکوس به عنوان یک مسئله جمعیتی را می‌توان به دو عامل نسبت داد. عامل اول به ویژگی‌های دهه‌های پنجاه و شصت میلادی بر می‌گردد. این دوران بر اساس ثبات روندهای تاریخی، تمرکز جمعیت در مناطق کلان‌شهر و نیز مدل‌های اقتصادی - جمعیتی تبیین‌کننده تمرکز جمعیت، استوار بود. عامل دوم به ماهیت داده‌های در دسترس برای مطالعه توزیع جمعیت بر می‌گردد که بر اساس آن روند جریان‌های مهاجرت معکوس چندان مشخص نبود. ولی از اوایل دهه ۱۹۷۰ مهاجرت معکوس به عنوان یک روند جابجایی جمعیت نو ظهور مورد توجه محققان حوزه مهاجرت قرار گرفت. برگشت جمعیت به مناطق روستایی، پیامدهای کاملاً متفاوتی نسبت به مهاجرت‌های شهری دارد که این تفاوت را می‌توان هم در سیستم استقرار و هم در دستگاه‌های اجتماعی پیگیری نمود. بر این اساس، مهاجرت به عنوان روند ایجادکننده تعادل در نظر گرفته می‌شود. در این وضعیت، مهاجرت با عنوان سیستم انتقال برای رسیدن به بالاترین سطح مدرنیزاسیون، به پایان راه رسیده است (گیر و کوتولی، ۱۹۹۶) این بدین معنی است که مهاجرت به عنوان یک واسطه تغییر اجتماعی تمایل دارد که تفاوت‌های موجود در فرهنگ، سبک زندگی و ترکیب جمعیتی شهر و روستا را کاهش دهد (لویس، ۱۹۹۸) مهاجرت جمعیت به مناطق روستایی در طول دهه ۱۹۷۰ میلادی مباحث قابل توجهی را در زمینه ماهیت واقعی پدیده جریان جمعیت به سمت روستاها را مطرح نمود. سه موضوع در مورد این پدیده عنوان گردید: مورد اول به شیوع و فراوانی این پدیده و عوامل اساسی جریان مهاجر فرستی شهر اشاره داشت. دوم، بررسی رابطه تغییر جمعیت و مهاجرت‌های به عنوان شاخص‌های تبیین‌کننده فرایند مهاجرت از شهر. سوم، اهمیت مهاجران وارد شده به شهرها و تأثیرگذاری نوین بر تغییرات اقتصادی و اجتماعی مناطق مختلف کشور بررسی می‌شود. با توجه به ماهیت ویژگی‌های این تحقیق و به منظور تحقق اهداف مطرح شده، تحقیق حاضر از نظر روش تحقیق توصیفی - تحلیلی است که به صورت میدانی انجام شده است. نمونه آماری در این تحقیق با توجه به وسیع بودن حجم جامعه مورد مطالعه با روش نمونه‌گیری به شیوه تصادفی هست. برای اعتبار سنجی پرسشنامه از کارشناسان دفتر امور دهیاری‌های استانداری تهران فرمانداری و بخش‌داری روستاهای منطقه ۱۹ استفاده می‌گردد. پرسشنامه به صورت تصادفی در بخش‌های مختلفی از نقاط روستاها توزیع می‌گردد.

رویکرد نظری

مهاجرت و جابجایی مکانی انسان‌ها، به عنوان موضوعی پایدار در رشته‌های گوناگون علوم انسانی و اجتماعی، توجه پژوهشگران را به خود معطوف داشته است. پویایی رابطه انسان‌ها با مکان در قلب پدیده مهاجرت قرار داشته است. به علت گستردگی مهاجرت در دنیای امروز، همه جوامع بشری به نحوی با چالش مهاجرت بخصوص مهاجرت جوانان از روستا به شهرها مواجه هستند (سجادپور، ۱۳۸۴: ۶۴) مهاجرت یکی از چهار عامل اصلی تغییر و تحول جمعیت بوده، به دلیل ماهیت خود می‌تواند علاوه بر تغییرات درازمدت و طولانی، آثاری سریع و کوتاه‌مدت نیز در تعداد و ساختار جمعیت ایجاد کند (زنجانی، ۱۳۸۰: ۱۲) تحقیقات در خصوص مهاجرت روستاییان به شهرها عمدتاً بر آن است تا تبیین کند که چرا روستاییان مهاجرت می‌کنند و عوامل مؤثر در تصمیم‌گیری آنان برای مهاجرت چیست؟ اگرچه عوامل اقتصادی و غیراقتصادی به‌طور هماهنگ در ایجاد انگیزه‌های مهاجرت روستا - شهری مؤثرند، بی‌تردید در فرایند تصمیم‌گیری برای مهاجرت، به‌طور نسبی عوامل تأثیرگذار در اشخاص و از مناطق گوناگون کاملاً متفاوت است؛ چراکه طیفی گسترده از افراد و قشرها را تشکیل می‌دهند که زمینه‌هایی متفاوت برای مهاجرت دارند (طاهر خانی، ۱۳۸۰: ۶۸) پدیده مهاجرت هم در کشورهای توسعه یافته و هم در کشورهای در حال توسعه وجود دارد؛ لیکن نوع و ماهیت این مهاجرت‌ها متفاوت است. جز در مورد مهاجرت‌های اجباری که در اثر مسائل سیاسی یا حوادث طبیعی صورت می‌گیرد، تمامی شواهد و مدارک حاکی از آن است که جوانان بیش از دیگر گروه‌های سنی، تن به مهاجرت می‌دهند و در طولانی مدت با مهاجرت آنان ممکن است تولید نسل در جامعه کاهش یابد (اسکلدون، ۱۹۹۶) غالباً در کشورهای در حال توسعه جهان، مهاجرت روستاییان به شهرها، در درجه اول به‌سوی شهرهای پایتختی بوده، در جستجوی یک زندگی بهتر و به دست آوردن شغل صورت می‌گیرد. بعد از شهرهای پایتختی، شهرهای مهم و مراکز استانهای دیگر کشور، مورد توجه مهاجران قرار می‌گیرند. در واقع مهم‌ترین نوع مهاجرت درون مرزی داوطلبانه، مهاجرت‌های روستاییان به شهرها بوده که پاسخی به علل و انگیزه‌های اقتصادی هست (به‌فروز، ۱۳۷۴: ۱۶۲) ضعف ساختاری مناطق روستایی سبب گردیده تا روستاییان برای به دست آوردن فرصت‌های بهتر به مناطق شهری مهاجرت کنند. گریزناپذیری مهاجرت به ویژه در میان اقشار دانش‌آموخته به‌عنوان فرار مغزهای روستایی تعبیر شده است؛ لذا مهاجرت برای کسب موفقیت نتیجه منطقی این شعار شد: «شما بازنده خواهید بود اگر روستا را ترک نکنید» بدین ترتیب به نظر می‌رسد ارزش‌های سنتی اجتماعات کوچک روستایی با منطق سادگی و بی‌پیرایگی در مقایسه با فرهنگ شهری رنگ می‌بازد و مهاجرت به‌عنوان یکی از پیامدهای آن تظاهر می‌یابد (طاهرخانی، ۱۳۸۰: ۶۹) در کشور ایران نیز مهاجرت یکی از عوامل اساسی و مهم در تحولات فضایی کشور محسوب شده، به عنوان اثرگذارترین عوامل تحولات شهری ایران از آن نام برده‌اند.

مهاجرت به معنی ترک سرزمین، وطن و دیار پدری (اصلی) خود به سرزمین (شهر یا کشور) دیگر و اسکان و زندگی در آن منظور دستیابی به اهداف موردنظر خود هست. این اهداف می‌تواند اقتصادی، سیاسی یا دینی باشد. مهاجرت گاه به‌صورت اختیاری و گاهی نیز اجباری است. با توجه به مفهوم مهاجرت، بازگشت مجدد مهاجرین به موطن اصلی خود برای زندگی به دلایل گوناگون که مهم‌ترین آن توسعه زیرساخت‌ها و امکانات زیربنایی برای فعالیت‌های اقتصادی و رشد و پیشرفت فرهنگی و سیاسی در منطقه مهاجر فرست هست، منجر به بروز پدیده مهاجرت معکوس می‌شود.

مهاجرت معکوس در ایران بیشتر به بازگشت مردم از شهرهای بزرگ به شهرهای کوچک یا از شهرها به مناطق روستایی مربوط می‌شود. درحالی‌که در سطح بین‌المللی بازگشت مهاجرین از کشور مقصد به موطن اصلی خودشان یعنی کشور مهاجر

فرست را مهاجرت معکوس می‌گویند. عوامل مؤثر بر مهاجرت‌های معکوس: بدون تردید، روستاهای پیرامون شهرهای بزرگ از جمله مهم‌ترین کانون‌های استقرار جمعیت‌های مهاجر از روستاها و حتی شهرهای کوچک به شمار می‌آید؛ این روستاها به دلیل برخوردار بودن از امتیاز مجاورت و همزیستی با شهر بزرگ به‌ویژه در ابعاد فرصت‌های شغلی و بهره‌مندی از خدمات و زیرساخت‌ها از مزیت ارزانی شرایط زندگی و بخصوص اجاره مسکن و یا حتی خرید زمین یا مسکن به‌ویژه از رشد زمین بهره‌مند بوده و تبع‌بی‌رویه جمعیت در این‌گونه از روستاها می‌شود.

مهاجرت فرایندی پیچیده وابسته به عوامل گوناگون فرهنگی، کاری، اقتصادی، آموزشی، علمی، سیاسی و حتی ایدئولوژیک است. این عوامل دست‌به‌دست هم می‌دهند و باعث می‌شوند که فرد از تاریخ و جغرافیای ویژه‌ای که یکسره کیستی و چیستی فرهنگی و اجتماعی او را می‌سازد جدا شود و به‌جایی دیگر پناه ببرد. مهاجرت به‌عنوان یکی از راه‌های تلاش انسان برای فائق آمدن بر دشواری‌ها است. امروزه تعداد زیادی از افراد جامعه برای بهبود شرایط خود و خانواده همچون شرایط اقتصادی، آموزش، مسکن و آزادی مهاجرت می‌کنند. مهاجرت پدیده‌ای اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی است. به همین دلیل این پدیده در علوم مختلف انسانی و اجتماعی به‌عنوان مسئله‌ای مهم مطرح است، زیرا مهاجران با محیط‌هایی مواجه می‌شوند که از نظر فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی با محیط زندگی قبلی آنان تفاوت دارد، به‌طوری‌که آن‌ها مجبور به پذیرش تغییرات زیادی در رفتار، کردار و گفتار خود برای حفظ سازگاری هستند. مهاجرت در فرهنگ لغت‌نامه دهخدا به معنای ترک کردن دوستان و خویشان و خارج شدن از نزد ایشان یا فرار از ولایتی به ولایت دیگر از ظلم و تعدی، بریدن از جایی به دوستی جایی دیگر و همچنین ترک دیار گفتن و در مکان دیگر اقامت کردن، آورده شده است؛ اما در مفاهیم جامعه‌شناختی مهاجرت به‌عنوان یک پدیده اجتماعی در اعصار مختلف میان اقشار مختلف جوامع بشری مطرح بوده است که برحسب زمان و تحولات محیطی و اجتماعی، شکل آن به‌صورت اختیاری و اجباری تغییر یافته، اما در تعاریف یک وجه مشترک دارند و آن ترک وطن و سکونت در دیاری دیگر باهدف دستیابی به زندگی و رفاه بیشتر است. تعریف دقیق از مهاجرت بر اساس داده‌های سرشماری به این قرار است که مهاجر فردی به شمار می‌رود که در فاصله زمانی دو سرشماری شهر یا آبادی محل سکونت خود را به شهر یا آبادی دیگر تغییر داده باشد. افرادی مهاجر در شهر تهران هستند که در سرشماری میان سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ از یک شهر یا آبادی دیگر وارد شهر تهران شده و در آن ساکن باشند.

به عنوان یکی از عوامل تغییر ساختار و توزیع جمعیت دارای اثرات منفی، مثبت، درازمدت و کوتاه‌مدتی است. این اثرات علاوه بر تغییراتی که در ساختار اجتماعی و اقتصادی منطقه مهاجرپذیر دارد، ساختار اجتماعی و اقتصادی منطقه مهاجر فرست را دچار تغییراتی خواهد کرد (Roosta and Mohajerani, 2013). از این‌رو، برای کاهش مهاجرت‌های روستاییان به شهرها همواره اقدامات مختلفی در نقاط گوناگون جهان صورت گرفته است. خط‌مشی‌های اشتغال و درآمد، ایجاد مشاغل بیشتر، تغییر در فناوری تولید، فعالیت‌های عمرانی مختلف، توجه به رفاه روستاییان و ارتقاء شاخص‌های سلامت روستاییان از جمله اقدامات صورت گرفته در این راستا بوده که باعث توسعه روستایی و در نتیجه منجر به مهاجرت معکوس مردم از شهر به روستا گردیده است. بدین ترتیب، علاوه بر جریان غالب مهاجرت از روستا به شهر و از شهرهای کوچک به بزرگ، طی سال‌های اخیر کلان‌شهرها به نواحی جریان وارونه مهاجرت از شهرها خصوصاً روستایی پیراشهری شکل گرفته است که بانام مهاجرت معکوس یا کوچ بازگشتی معرفی می‌گردد (Ghasemi al et. 2014). به‌طور خلاصه، مهاجرت معکوس به مفهوم بازگشت مجدد مهاجرین به دلایل گوناگون به وطن اصلی خود برای زندگی است. از مهم‌ترین دلایلی که منجر به بروز پدیده مهاجرت معکوس می‌شوند، توسعه زیرساخت‌ها و امکانات زیربنایی برای فعالیت‌های اقتصادی و رشد و پیشرفت فرهنگی و

سیاسی در منطقه مهاجر فرست است. مهاجرت معکوس در ایران بیشتر به بازگشت مردم از شهرهای بزرگ به شهرهای کوچک و یا از شهرها به مناطق روستایی مربوط می‌شود. در حالی که در سطح بین‌المللی بازگشت مهاجرین از کشور مقصد به موطن اصلی خودشان یعنی کشور مهاجر فرست را مهاجرت معکوس گویند. مهاجرت‌های روستایی- شهری معمولاً به شکل دائمی اتفاق می‌افتند. تحقیقات شهری- روستایی اساساً نشان می‌دهد اغلب کسانی که درگیر مهاجرت‌های شهری- روستایی هستند، مهاجران بازگشتی هستند. مهاجران بازگشتی به کسانی گفته می‌شوند که پس از مهاجرت به جامعه خاستگاه خود بازمی‌گردند (Ofuoku, 2012). مهاجرت‌های معکوس، نه تنها جنبه‌های منفی مهاجرت‌های دیگر را ندارند، بلکه می‌توان گفت پدیده‌های مثبت در فضای جغرافیایی کشور محسوب می‌شوند که تداوم آن‌ها می‌تواند ضمن کاهش بخشی از مشکلات جامعه عادلانه شهری، به آبادی و رونق دوباره روستاها و توزیع نسبی جمعیت در فضای جغرافیایی کشور بیانجامد. گسترش این قبیل مهاجرت‌ها می‌تواند در جامعه مبدأ به کاهش جمعیت شهری، کاهش نابسامانی‌های مردم شهرنشین از جمله بیکاری، ترافیک، بی‌سوادی و کم‌سوادی، حاشیه‌نشینی و غیره منجر شود و در جامعه مقصد نیز اثرات مثبتی از جمله جلوگیری از متروکه شدن روستاها، رونق فعالیت‌های کشاورزی، رشد ساختمان‌سازی و کاهش فرسودگی ابنیه، افزایش نیروی کار روستایی و غیره به دنبال خواهد داشت (Bardi et al, 2011). به علاوه مهاجران بازگشتی به‌طور بالقوه نقش مهمی در مناطق روستایی در آهسته کردن سرعت کاهش جمعیت روستا، جوان‌سازی جمعیت، ایجاد شغل و افزایش سرمایه انسانی، اجتماعی و مالی دارند (Reichert, 2014). طی دهه اخیر بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ تعداد مهاجرین معکوس (شهر به روستا) به دلایل مختلفی بیش از مهاجرت روستایی- شهری بوده است. طی این دوره تعداد افرادی که از روستا به شهر مهاجرت کرده‌اند، ۷۵۵۴۶ نفر و تعداد افرادی که از شهر به روستا مهاجرت داشته‌اند، ۶۵۵۲۵۱ نفر بوده است. پدیده مهاجرت معکوس در روستاهای منطقه ۱۹ نیز نتیجه عوامل گوناگونی است که به وقوع پیوسته و موجب احیاء دوباره سکونتگاه‌های روستایی و رونق تولید در روستا شده است. از آنجایی که هرگونه سیاست‌گذاری و آینده‌نگری در نواحی روستایی با ساختار جمعیت به‌طور مستقیم و غیرمستقیم ارتباط پیدا می‌کند، تحلیل الگوهای جابه‌جایی جمعیت و عوامل مؤثر بر آن از اهمیت به‌سزایی برخوردار است (Ghasemi et al, 2014). از آنجاکه مهاجرت بازگشتی تنها تصویر معکوس ساده مهاجرت به بیرون نیست، انتظار می‌رود رفتار مهاجران بازگشتی از کسانی که هرگز مهاجرت نکرده‌اند متفاوت باشد. به‌علاوه عوامل جذب‌کننده و دفع‌کننده مختلفی می‌توانند تصمیم به بازگشت را تحت تأثیر قرار دهند (Zhao, 2003). شناسایی علل و اثرات مؤثر بر مهاجرت به روستاها می‌تواند به برنامه ریزان شهری و روستایی کمک کند تا از طریق مدیریت این عوامل کاهش جمعیت روستاها را کنترل نمایند. توجه به این عوامل در سیاست‌گذاری‌ها و طرح‌ریزی‌های برنامه‌ها نیز امری ضروری است.

موضوع روند مهاجرت در اشکال مختلف خود از دیرباز با جوامع انسانی همراه بوده است. تغییر مکان زندگی با علل و انگیزه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، قومی، سیاسی و اقلیمی اساس مهاجرت را در راستای بهتر از گذشته و حال زیستن تشکیل می‌دهد. مفهوم مهاجرت معکوس بیانگر مهاجرت و بازگشت به مبدأ مهاجرتی برای مهاجران است که بیشتر مربوط به مهاجرانی است که بر اساس دلایلی همچون بهبود شرایط اشتغال و اقتصادی در مبدأ مهاجرت و برخی مشکلات در مقصد مهاجرت و دلایل دیگر، دوباره به مبدأ اولیه مهاجرت خود برمی‌گردند (Alibabaie & Epour'Jom, 2017). نظریه‌های متفاوتی در زمینه علل و پیامدهای مهاجرت ارائه شده است که از جمله آن‌ها می‌توان به مدل اقتصاد کالن بیلز بارو اشاره نمود که مهاجرت را یک انتخاب فردی بانگیزه کسب منافع اقتصادی می‌داند. در این بینش ویژگی‌های فردی، جنبه‌های مادی و

سطح آموزش و نوع شغل ممکن است در ایجاد انگیزه برای مهاجرت مؤثر واقع شوند. بر اساس نظریه جاذبه و دافعه اورت. اس. لی، مهاجرت تحت تأثیر چهار عامل موجود در مقصد، عوامل موجود در مبدأ، موانع موجود در جریان مهاجرت از مبدأ به مقصد (موانع مداخله‌گر) و عوامل شخصی مربوط به مهاجر اتفاق می‌افتد. (Lee, 1966) گرچه دیدگاه‌های مربوط به مهاجرت تفاوت‌هایی باهم دارند، ولی در همه این نظریات، مهاجرت سازوکاری برای باز توزیع نیروی کار است. بعضی از این دیدگاه‌ها از دید کلان به مسئله مهاجرت نگاه می‌کنند و عامل مهاجرت را محدودیت‌های ساختاری قلمداد می‌کنند. از سوی دیگر برخی از این دیدگاه‌ها، مهاجران را به‌عنوان افرادی در نظر می‌گیرند که درگیر محاسبات هزینه - فایده هستند و برای بهبود در سطح زندگی مهاجرت می‌کنند (Alibabaiee Epour'Jom & Epour'Jom, 2017).

منطقه مورد مطالعه

استان‌هایی که بیشترین مهاجرین به سمت «شهر تهران» را گسیل می‌کنند به ترتیب استان‌های مرکزی (۲۱.۹ درصد)، حاشیه تهران (۷.۱۵ درصد)، اصفهان (۵.۷ درصد) و آذربایجان شرقی (۵.۴ درصد) هستند. عمده‌ترین دلایل مهاجرت به تهران پیروی از خانواده و جستجوی کار و تحصیل بیان شده که در مورد اول به نظر می‌رسد انگیزه والدینی که فرزندان خود را به تهران آوردند جستجوی کار بوده است. چندی پیش رهبر معظم انقلاب اشاراتی به لزوم تسهیل زندگی در مناطق روستایی داشتند، امری حائز اهمیت که با فراهم شدن زیرساخت‌های آن بخش قابل‌توجهی از مشکلات موجود در این عرصه (کلان‌شهرها) مرتفع خواهد شد. برای نمونه، در شهریورماه سال ۸۹، معظم له در دیدار با رئیس‌جمهور وقت و اعضای هیئت دولت عنوان فرمودند: زندگی کردن را برای مردم باید آسان کرد، این یک سرفصل مهم است که اگر چنانچه انسان این را باز کند، خواهیم دید بسیاری از خواسته‌های اقتصادی، بسیاری از کارکردهای مربوط به دولت، همچون دولت الکترونیک تا برسیم به مسئله فعال کردن روستاها، جلوگیری از مهاجرت، این‌ها همه‌اش تحت همین عنوان آسان کردن زندگی برای مردم است. به عقیده کارشناسان، آسان‌سازی زندگی، بخصوص در روستاها، راهکاری است که می‌تواند مهاجرت معکوس را سرعت بخشد و می‌تواند مسئولان ذی‌ربط مشوق‌های هر چه بیشتری را برای حصول این امر خطیر مدنظر قرار دهند. به باور برخی از صاحب‌نظران، مشکلات فعلی موجود در کلان‌شهرها، زمینه و بستر لازم را برای سکونت در شهرهای کوچک فراهم کرده است. شهرهایی که قاعدتاً هزینه زندگی در آن اندک‌تر است و از سوی دیگر ضریب سلامت روحی، روانی و محیطی نیز در آن و در مقایسه با کلان‌شهرها بسیار افزون‌تر و مطلوب‌تر خواهد بود. لازمه تحقق این امر، توزیع متوازن امکانات است تا با تکیه بر چنین سازوکاری بستر و زمینه ایجاد انگیزه برای عزیمت به شهرهای کوچک و حتی مناطق روستایی به نحو شایسته‌تری فراهم شود. از لحاظ ضریب تأثیرگذاری، دافعه‌های شهر تهران بیش از دو عامل دیگر می‌تواند در مهاجرت معکوس شهر تهران تأثیرگذار باشد. بالای ۷۰ درصد مهاجرت‌های معکوس به این عامل بستگی داشته و جاذبه‌های دیگر مناطق شهری و روستایی و شبکه‌های حمل‌ونقل بین‌شهری نیز در اولویت بعدی قرار می‌گیرند. در زمینه عوامل دافعه‌های شهر تهران، به ترتیب اولویت می‌توان مشکل تهیه مسکن (خرید یا استیجاری)، هزینه‌های زندگی، مشکل ترافیک شهری و آلودگی هوا را ذکر کرد که در مهاجرت فرستی مردم از پایتخت تأثیرگذار هستند. بیشترین تعداد مهاجران معکوس از شهر تهران یا به عبارتی سرریز جمعیت پایتخت به سمت شهرستان‌های استان تهران از جمله شهریار، ورامین و اسلامشهر است و در بین استان‌ها نیز به ترتیب: البرز (در صدر آن شهرستان کرج)، گیلان، مازندران، آذربایجان شرقی، خراسان رضوی و اصفهان بیشترین مهاجران معکوس از شهر تهران را در خود جای داده‌اند.

با وجود این که تا اواخر دهه ۹۰ وضعیت اقتصادی کشور نسبت به شرایط کنونی در شرایط خوبی قرار داشت، خالص مهاجرت شهر تهران همچنان منفی بود. با توجه به وضعیت اقتصادی کنونی کشور، انتظار بر این است شدت مهاجرت معکوس از تهران اضافه گردد. زمانی که اقتصاد روند رو به رشدی دارد، شهرنشینی و پایتخت‌نشینی نیز از سرعت رو به بالایی برخوردار است و زمانی که ما شاهد رکود اقتصادی هستیم، شهرنشینی روندی کند و حتی معکوس خواهد داشت. بر اساس مطالعات و مشاهدات میدانی، در زمان فعلی مهاجرت از شهر تهران بیشتر هم شده است و با توجه به این روند انتظار می‌رود در سال‌های آتی نه تنها ادامه‌دار باشد، بلکه بر شدت مهاجر فرستی از شهر تهران نیز افزوده شود.

با تحلیل آمار مهاجرت سال‌های گذشته، روند مهاجرت به شهر تهران به صورت مرحله‌ای بوده است؛ یعنی در مرحله نخست مهاجران به شهرهای اطراف تهران مانند شهریار، اسلامشهر، ورامین و... مهاجرت می‌کردند، سپس به تدریج وارد شهر تهران می‌شوند. با توجه به شرایط کنونی وجود فشارهای اقتصادی بر مردم، انتظار می‌رود مهاجرت معکوس از تهران نیز به صورت مرحله‌ای انجام گیرد؛ یعنی در مرحله اول از پایتخت به شهرهای اطراف (داخل استان تهران) و سپس از این مناطق به شهرها و روستاهای دوردست مهاجرت خواهند کرد.

مهاجرت در مناطق ۲۲ گانه تهران

بر اساس پژوهشی انجام‌شده از داده‌ها و نتایج آماری سرشماری (عمومی نفوس و مسکن) سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۹۵ از مناطق ۲۲ گانه پایتخت نشان می‌دهد مهاجران از استان‌های مختلف بیشتر مناطق چهار، پنج و ۶ را به‌عنوان مقصد مهاجرتی خود انتخاب کرده‌اند. مهاجران از استان‌های آذربایجان شرقی، خراسان‌های جنوبی، شمالی و رضوی، سمنان، لرستان، مرکزی و همدان منطقه ۴ شهرداری، مهاجران از استان‌های البرز، بوشهر، چهارمحال و بختیاری، خوزستان، قزوین، کرمانشاه و هرمزگان منطقه پنج شهرداری، مهاجران از استان‌های آذربایجان غربی، اصفهان، زنجان، فارس، قم، کرمان و مازندران منطقه ۶ شهرداری، مهاجران از کهگیلویه و بویر احمد منطقه هفت، مهاجران گیلانی منطقه ۱۰ و در نهایت مهاجران از اردبیل و ایلام منطقه ۱۵ را بیشتر به‌عنوان مقصد مهاجرتی خود در تهران انتخاب نموده‌اند. مناطق سه، هشت، ۹، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۲۰، ۲۱ و ۲۲ شهر تهران جاذبه کمتری برای جذب مهاجران از سایر استان‌های کشور دارند. متأسفانه در خصوص مهاجرت معکوس به تفکیک مناطق ۲۲ گانه پایتخت آماری در دسترس نیست، ولی به نظر من با توجه به شواهد و مطالعات میدانی همین مناطق چهار، پنج و ۶ می‌توانند بیشترین تأثیرپذیری از مهاجرت معکوس را داشته باشند.

یافته‌های پژوهش

$t=1/96$ $p=(0/5)$ $q=(0/5)$ $d=(0/05)$ $N=244350$

جامعه آماری و حجم نمونه

پژوهش حاضر، از نظر هدف کاربردی و از نظر روش و ماهیت تحلیلی- توصیفی و همبستگی هست. گردآوری اطلاعات موردنیاز به روش میدانی و با استفاده از پرسشنامه طراحی‌شده توسط محقق هست. به‌منظور اطمینان از پایداری و اعتبار مفاهیم، نخست با دادن پرسشنامه به ۳۰ نفر از افراد جامعه آماری، اقدام به انجام یک مطالعه راهنما شد و در نتیجه آلفای کرونباخ کل به نزدیک، ۱۳ درصد محاسبه گردید. شامل تحقیق آمار جامع کلیه خانوارهای روستایی منطقه ۱۹ هست. طبق آمار سال ۱۳۹۵، کل خانوارهای منطقه ۱۹، ۸۵۷۷۳ خانوار بوده‌اند که از این تعداد ۱۳۵۴۵ خانوار در نقاط روستایی قرار داشته‌اند که به‌عنوان جامعه آماری این تحقیق در نمونه‌گیری وارد شدند. برای تعیین حجم نمونه، از فرمول عمومی کوکران

استفاده گردید که به جهت محدودیت‌های زمانی و اقتصادی و به ویژه گستردگی جامعه آماری با استفاده از دستور تصحیح‌شده به ۳۸۴ پرسشنامه کاهش یافت و پس از بررسی لازم با توجه به شرایط منطقه و میزان همخوانی روستاها، در نهایت تعداد ۱۰ روستا به‌عنوان نمونه در منطقه مورد مطالعه انتخاب شده‌اند. جامعه آماری این تحقیق ۱۳۵۴۵ نفر (نتیجه سرشماری نفوس و مسکن ۱۳۹۵ مرکز آمار ایران) هست و جهت تعیین تعداد نمونه آماری، با استفاده از جدول مورگان، تعداد نمونه مناسب برای این تحقیق ۳۸۱.۲۵ نفر به دست آمد که برای بالاتر بردن میزان دقت و اعتبار یافته‌ها، حجم اعضا به ۳۸۴ نفر افزایش یافت.

فرمول کوکران

$n =$ حجم نمونه

$N =$ حجم جمعیت آماری (حجم جمعیت شهر، استان و...) که در پژوهش کنونی ۷۳۸ خانوار هست.

T یا $z =$ در صد خطای معیار ضریب اطمینان قابل قبول برابر مقدار نرمال (۱.۹۶) هست.

$p = 1 - q$ نسبتی از جمعیت فاقد صفت معین (مثلاً جمعیت زنان) که در این پژوهش $(p = 1 - 0.5 = 0.5)$

$p =$ نسبتی از جمعیت فاقد صفت معین (مثلاً جمعیت مردان) برابر (0.5) در نظر گرفته می‌شود.

$e =$ درجه اطمینان یا دقت احتمالی مطلوب

طبق فرمول بالا اگر بخواهیم حجم نمونه را با شکاف جمعیتی 0.5 (نیمی‌ای جمعیت حائز صفتی معین باشند. نیمی دیگر فاقد آن هستند. معمولاً p و q را 0.5 در نظر می‌گیریم. مقدار z معمولاً 1.96 است. D می‌تواند 0.01 یا 0.05 باشد؛ که پس از محاسبات و جاگذاری مقادیر به میزان 381.25 می‌رسیم که در نهایت با اعمال 5% اطمینان به عدد 384 می‌رسیم بنابراین حجم نمونه این پژوهش 384 نفر تخمین زده می‌شود. در برخی از تحقیقات برای تصحیح حجم نمونه از فرمول تصحیح کوکران نیز در ادامه فرمول اصلی استفاده می‌شود.

سطح و واحد تحلیل

در این تحقیق، شهروندان و منطقه ۱۹، هر دو به‌عنوان واحد تحلیل در نظر گرفته شده‌اند. بدین ترتیب که وضعیت مهاجرت معکوس از نظر شهروندان در آن‌ها سنجیده می‌شود. سطح تحلیل در این تحقیق، منطقه ۱۹ خواهند بود و از آنجا که این مطالعه در رشته جغرافیا - و نه در رشته‌هایی مانند جامعه‌شناسی - صورت می‌پذیرد، تجزیه و تحلیل و نتیجه‌گیری‌ها در سطح منطقه ۱۹ صورت خواهد پذیرفت. در انتها مراحل انجام تحقیق نشان داده شده است. با عنایت به ماهیت کار و فقدان اطلاعات و آمار در زمینه کم و کیف جامعه مورد مطالعه، تکیه‌گاه اصلی پژوهشی حاضر بر اطلاعات و داده‌هایی خواهد بود که از طریق دو پرسشنامه با کمک کارشناسان، طی عملیات پیمایشی تهیه و نارسایی‌های آن نیز از طریق مصاحبه و مشاهدات مرتفع می‌گردد. تجزیه و تحلیل در این تحقیق به کمک تکنیک‌های آماری انجام می‌شود. تحلیل کمی و کیفی اطلاعات به دست آمده نیز با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS، PLS انجام خواهد شد. بدین منظور از روش‌های آماری توصیفی مانند میانگین و پراکندگی‌ها، نیز از آزمون‌های استنباطی مانند ضریب همبستگی پیرسون و آزمون‌های دیگر به فراخور پرسشنامه که در مرحله بعدی طراحی خواهد گردید، استفاده می‌شود.

جدول ۱. شاخص‌های مورد بررسی

ابعاد	شاخص‌ها	نماگرها
-------	---------	---------

کالبدی	امکانات و خدمات زیرساختی	دسترسی به پارکینگ روستائیان میزان نفوذپذیری سکونتگاه‌های روستایی دسترسی به سیستم فاضلاب میزان استانداردهای ساخت و ساز در واحدهای مسکونی برخورداری روستائیان منطقه از مسکن با مساحت مناسب و کافی حمام مناسب و بهداشتی سیستم گرمایش و سرمایش مناسب استحکام بنای مسکن سکونتگاه‌های روستایی رشد و توسعه (تغییرات مثبت) کالبدی سکونتگاه‌های روستایی اختلاط کاربریها در سکونتگاه‌های کیفیت خدمات آب، برق و گاز
زیست محیطی		کاهش ضایعات و نخاله‌های ساختمانی رشد و توسعه (تغییرات مثبت) زیست محیطی کاهش آلودگی ناشی از رفت آمد وسایل نقلیه آلودگی ناشی از کارگاه‌های صنعتی چشم اندازهای فضای سبز استفاده از وسایل غیر موتوری و دوستدار فعالیت و تبلیغات اهالی روستائیان برخورداری منطقه از محیط پاکیزه، میزان آلودگی صوتی در منطقه، میزان آلودگی هوا در منطقه، کیفیت جمع‌آوری زباله (زمان، نظم، مداوم بودن جمع‌آوری) از سطح منطقه، کیفیت جمع‌آوری آب‌های سطحی از سطح منطقه، کیفیت جمع‌آوری فاضلاب، آلودگی ناشی از ناشی از نزدیکی به محل رهاسازی ضایعات و نخاله‌جات ساختمانی،

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

متغیر مستقل

چون روش این تحقیق از نوع پیمایشی مبتنی بر پرسشنامه است، مهاجرت معکوس به عنوان متغیر مستقل و ابعاد زیست محیطی و کالبدی (زیرساختی) به عنوان متغیر وابسته تحقیق محسوب می‌شوند.

متغیرهای وابسته

متغیرهای وابسته در این پژوهش شامل ابعاد زیست محیطی و کالبدی می‌باشند که بر اساس مطالعات مربوط به مبانی نظری و بررسی‌های میدانی از منطقه مورد مطالعه، از متغیرهای مرتبط با هر شاخص استفاده شده است. لازم به ذکر است که هر کدام از

ابعاد زیست‌محیطی و کالبدی دارای شاخص‌های هستند که در جدول زیر نشان داده شده‌اند. مهاجرت معکوس، مفهومی پیچیده و چند بعدی است، همین امر سبب شده تا به سختی بتوان میزان مهاجرت منطقه را مورد ارزیابی قرار داد. به عبارتی، دخالت مؤلفه‌های متنوع کالبدی و زیست‌محیطی از یک سو و برداشت‌های مختلف مردم از مفهوم مهاجرت از سوی دیگر، سبب پیچیدگی و درک دشوار این موضوع شده است. علی‌رغم وجود چنین موانع و مشکلاتی، مهاجرت معکوس یک مکان را می‌توان با معیارهای مختلفی، مورد شناسایی و ارزیابی قرار داد.

ابزار گردآوری اطلاعات

ابزار گردآوری اطلاعات در بخش کتابخانه‌ای فیش‌برداری و در سطح میدانی از پرسشنامه محقق ساخته بر اساس اهداف پژوهش استفاده می‌شود.

روایی و پایایی پرسشنامه

قابلیت اعتماد یا پایایی یک ابزار عبارت است از درجه ثبات آن در اندازه‌گیری هر آنچه اندازه می‌گیرد یعنی اینکه ابزار اندازه‌گیری در شرایط یکسان تا چه اندازه نتایج یکسانی به دست می‌دهد. در پایان‌نامه نوشین (۱۳۹۲) متعاقب تأیید وضوح و قابل فهم بودن سؤالات پرسشنامه توسط چند تن از اساتید، پایایی پرسشنامه یا قابلیت اعتماد آن با استفاده از روش اندازه‌گیری آلفای کرونباخ محاسبه شد. معمولاً دامنه ضریب اعتماد آلفای کرونباخ از صفر (۰) به معنای عدم پایداری تا مثبت یک (+۱) به معنای پایایی کامل قرار می‌گیرد و هر چه مقدار بدست آمده به عدد مثبت یک نزدیک‌تر باشد قابلیت اعتماد پرسشنامه بیشتر می‌شود. آلفای کرونباخ برای پرسشنامه سنجش عوامل مؤثر توسعه پایدار بر اساس توسعه روستایی برابر با ۰/۷۶ به دست آمد که بیانگر پایایی خوب این پرسشنامه هست.

آلفای کرونباخ به طور کلی با استفاده از یکی از روابط زیر محاسبه می‌شود.

$$\alpha = \frac{k}{k-1} \left(1 - \frac{\sum_{i=1}^k S_i^2}{\sigma^2} \right)$$

یا

$$\alpha = \frac{k\bar{C}}{V + (k-1)\bar{C}}$$

که در این روابط k تعداد سؤالات، S_i^2 واریانس سؤال i ام، σ^2 واریانس مجموع کلی سؤالات، \bar{C} میانگین کوواریانس بین سؤالات و V واریانس میانگین سؤالات می‌باشند (برگرفته شده از آلن و یین، ۲۰۰۲).

با استفاده از تعریف آلفای کرونباخ می‌توان نتیجه گرفت: (۱) هر قدر همبستگی مثبت بین سؤالات بیشتر شود، میزان آلفای کرونباخ بیشتر خواهد شد و بالعکس، (۲) هر قدر واریانس میانگین سؤالات بیشتر شود آلفای کرونباخ کاهش پیدا خواهد کرد، (۳) افزایش تعداد سؤالات تاثیر مثبت و یا منفی (بسته به نوع همبستگی بین سؤالات) بر میزان آلفای کرونباخ خواهد گذاشت، (۴) افزایش حجم نمونه باعث کاهش واریانس میانگین سؤالات در نتیجه باعث افزایش آلفای کرونباخ خواهد شد. بدیهی است هر قدر شاخص آلفای کرونباخ به ۱ نزدیک‌تر باشد، همبستگی درونی بین سؤالات بیشتر و در نتیجه پرسش‌ها همگن‌تر خواهند بود. کرونباخ ضریب پایایی ۴۵٪ را کم، ۷۵٪ را متوسط و قابل قبول و ضریب ۹۵ درصد را زیاد پیشنهاد کرده (کرونباخ، ۱۹۵۱). بدیهی است در صورتی که پایین بودن مقدار آلفا، بایستی بررسی شود که با حذف کدام پرسش‌ها مقدار آن را می‌توان افزایش داد.

جدول ۲. میزان آلفای کرونباخ

وضعیت پایایی	آلفای کرونباخ	شاخص‌های مورد بررسی
بالا	۰/۷۵	توسعه کالبدی
بالا	۰/۷۱	توسعه زیست محیطی
بالا	۰/۷۸	کل

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۹

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

برای آزمون فرضیه‌ها از نرم‌افزار SPSS و PLS استفاده می‌شود به این شکل که: سطح اول شامل هدف اصلی، اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر توسعه روستایی است. سطح دوم دربرگیرنده ملاک‌ها و معیارهای اساسی تأثیرگذار بر روی مهاجرت‌های معکوس روستایی هست و در سطح دوم شامل موانع ساختاری، موانع اجتماعی-فرهنگی، موانع زیربنایی و آموزشی و کمبود نیروی انسانی متخصص که در روستاهای مورد مطالعه مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

ویژگی‌های جغرافیایی منطقه ۱۹ شهر تهران

شهر تهران در حال حاضر دارای ۲۲ منطقه شهرداری است که محدوده مورد مطالعه در منطقه ۱۹ واقع در جنوب شهر تهران قرار دارد. منطقه ۱۹ شهرداری تهران یکی از مناطق حاشیه‌ای کلان‌شهر تهران است که در طی ۳۰-۴۰ سال گذشته فرایند تکوین و تشکیل خود را طی نموده است. منطقه ۱۹ شهرداری تهران از جمله مناطق حاشیه‌ای و جنوبی شهر تهران است که در حوزه دروازه ورودی جنوب غربی شهر تهران قرار گرفته است، این منطقه از شمال با مناطق ۱۶، ۱۷ و ۱۸ هم‌جوار است که به ترتیب محورهای ارتباطی زمزم و آیت‌الله سعیدی (جاده ساوه) مرز مشترک بین منطقه ۱۹ با مناطق هم‌جوار شمالی را شکل داده‌اند، از سمت شرق، خیابان بهمنیار و بزرگراه تند گویان، در حدفاصل بین این منطقه و منطقه ۱۶ واقع شده‌اند، در حالی که منطقه ۱۹ از جنوب به بزرگراه آزادگان و حریم جنوب شهر تهران و از غرب به تقاطع بزرگراه آزادگان و جاده ساوه محدود می‌گردد. این منطقه در جنوبی‌ترین نقطه شهر تهران واقع است. از جمله مناطق ۲۲ گانه شهر تهران است. بافت منطقه که در سال ۱۳۵۹، جایگاه حقوقی مستقلی تحت عنوان منطقه ۱۹ شهرداری تهران کسب نمود. در سال ۱۳۷۱ با تصویب طرح جامع ساماندهی تهران، محدوده قانونی شهر افزایش یافته و منطقه ۱۹ بر محور آزادگان منطبق گردیده است و وسعت آن به ۲۰۸۴ هکتار می‌رسد، طرح جامع شهر تهران (۱۳۹۵) نیز با تأیید محدوده قانونی منطبق بر محور آزادگان به تثبیت محدوده وسعت این منطقه پرداخته است که از نظر خدمات شهرداری به ۵ ناحیه و ۱۳ محله تقسیم شده است که نواحی ۴ و ۵ آن در حریم شهر تهران واقع شده‌اند. این منطقه متأثر از کانال‌های آبیاری، اراضی کشاورزی، باغات و حفره‌های ناشی از فعالیت‌های کوره‌پز خانه‌ها و اراضی بایر است که بزرگراه آیت‌الله سعیدی، تند گویان، آزادگان و جاده ساوه آن را از سایر مناطق جدا کرده است و به‌رغم آنکه پیکره‌ای متمایز پدید آورده، اما به دلیل توسعه و رشد ناموزون و بدون کنترل فاقد پیوستگی درونی است. تکه‌تکه بودن پهنه‌های مسکونی منطقه، پیکره‌ای چندبخشی و فاقد یکپارچگی پدید آورده و محلات مختلف آن ارتباطی باهم ندارند.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

در آمار استنباطی به منظور بررسی پایایی و روایی پرسشنامه نقش مهاجرت‌های معکوس در توسعه سکونتگاه‌های روستائیان منطقه ۱۹ و همچنین اثبات یا رد فرضیات تحقیق از آزمون‌های زیر استفاده شده است:

۱. آلفای کرونباخ

۲. آزمون کلموگروف اسمیرنوف

۳. تی تک نمونه‌ای

۴. فریدمن

هدف و منظور از پایایی پرسشنامه این است که در زمان‌ها و مکان‌های مختلف قابلیت استفاده داشته باشد. در واقع تحقیقی پایا است که ابزار اندازه‌گیری آن معتبر باشد و چنانچه این تحقیق توسط فرد دیگر یا همان محقق دوباره در زمان‌ها و مکان‌های دیگر انجام شود به نتایج مشابهی دست یابد. در تحقیق حاضر از آنجاکه ابزار اصلی اندازه‌گیری پرسشنامه است، پایایی پرسشنامه با استفاده از روش آلفای کرونباخ^۱ محاسبه شده است. آزمون کرونباخ برای محاسبه هماهنگی درونی ابزار اندازه‌گیری از جمله پرسشنامه یا آزمون‌هایی که خصیصه‌های مختلف را اندازه‌گیری می‌کنند بکار می‌رود. این‌گونه آزمون، مانند حالتی است که آزمون و آزمون‌شونده ثابت‌اند ولی شرایط آزمون غیرثابت است. اگر نتایج به دست آمده در دو حالت یکسان و یا نزدیک به هم باشد گفته می‌شود که آزمون دارای پایایی و یا قابلیت اعتماد خواهد بود. برای محاسبه ضریب آلفای کرونباخ با استفاده از فرمول زیر مقدار ضریب آلفا را محاسبه می‌شود.

$$\alpha = \frac{k}{k-1} \left(1 - \frac{\sum_{i=1}^k S_i^2}{S_{SUM}^2} \right)$$

که در آن K تعداد سؤالات، واریانس سؤال I ام و واریانس کلی سؤالات می‌باشد. هرچه این معیار به مقدار یک نزدیک‌تر باشد نشان‌دهنده پایایی بالا و هرچه این مقدار به صفر نزدیک باشد نشان از عدم پایایی پرسشنامه می‌باشد. در جدول زیر میزان آلفای کرونباخ هر کدام از متغیرها به صورت مجزا آورده شده است.

جدول ۳. آزمون آلفای کرونباخ

وضعیت	آلفای کرونباخ	فرضیه‌ها
پایایی		
بالا	۰/۷۵	توسعه کالبدی
بالا	۰/۷۱	توسعه زیست‌محیطی
بالا	۰/۷۸	کل

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

نتایج آزمون کلموگروف - اسمیرنوف

برای بررسی نرمال بودن مؤلفه‌های ابعاد مهاجرت‌های معکوس در توسعه سکونتگاه‌های روستائیان منطقه ۱۹ الگو از آزمون کلموگروف اسمیرنوف استفاده گردید و در تمامی آزمون‌ها، فرضیه آماری به صورت زیر می‌باشد.

H_0 : توزیع داده‌ها نرمال هست

H_1 : توزیع داده‌ها نرمال نیست

^۱ -Cronbach Alpha

توزیع نرمال، یکی از مهم‌ترین توزیع‌های احتمالی پیوسته در نظریه احتمالات است. در صورتی که مقدار سطح معنی‌داری از مقدار خطای ۰/۰۵ بیشتر می‌باشد از نرمال بودن متغیر حمایت شده است. نرمال بودن توزیع متغیرها از مفروضه بنیادی کاربرد آزمون‌های پارامتریک است.

جدول ۴. نتایج آزمون کلموگروف اسمیرنوف

فرضیه‌ها	Z	Sig	نتیجه نرمالیتی
توسعه کالبدی	۱/۳۴	۰/۰۵	نرمال است
توسعه زیست محیطی	۰/۸۹	۰/۳۹	نرمال است

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

نتیجه این آزمون نشان از نرمال بودن تمامی متغیرهای تحقیق (سطح معناداری بیشتر از ۰/۰۵ شده است)، بنابراین در استفاده از روش‌های پارامتریک مانعی وجود ندارد.

نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای

برای بررسی فرضیه‌های تحقیق از آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شده است. بدین صورت که به منظور مقایسه میانگین فرضیه‌های تحقیق با وضعیت متوسط، از آزمون t تک نمونه‌ای استفاده می‌شود. این آزمون، میانگین داده‌های یک متغیر را با یک مقدار مشخص، مقایسه کرده و معناداری یا عدم معناداری اختلاف آن‌ها را مشخص می‌نماید. به دلیل این که سؤالات پرسشنامه، دارای پنج گزینه برای انتخاب بوده است، میانگین فرضی برای این مؤلفه‌ها عدد «سه» قرار گرفته است که با مقایسه نتایج به دست آمده می‌توان بررسی نمود که از نظر افراد نمونه آماری، بین میانگین متغیرهای مربوطه با عدد ۳ (حد متوسط) تفاوت معناداری وجود دارد یا خیر؟

بررسی نقش آفرینی مهاجرت‌های معکوس در توسعه اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی منطقه ۱۹

- مهاجرت‌های معکوس چه نقشی در توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی بر عهده دارند؟

جدول ۹. شاخص‌های آماری گرایش به مرکز و پراکندگی متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	خطای استاندارد میانگین
توسعه کالبدی	3.5130	.52444	.02676
نقش مهاجرت معکوس در دسترسی به پارکینگ روستائیان منطقه ۱۹ به چه میزان است؟	3.24	.955	.049
نقش مهاجرت معکوس در میزان نفوذپذیری سکونتگاه‌های روستائیان منطقه ۱۹ به چه میزان است؟	3.73	.972	.050
نقش مهاجرت معکوس در دسترسی به سیستم فاضلاب سکونتگاه‌های روستایی منطقه ۱۹ بیان به چه میزان است؟	3.91	.950	.048
نقش مهاجرت معکوس در میزان استانداردهای ساخت و ساز در واحدهای مسکونی سکونتگاه‌های روستایی منطقه ۱۹ بیان به چه میزان است؟	3.46	.998	.051

0.048	0.945	3.43	نقش مهاجرت معکوس در برخورداری روستائیان منطقه ۱۹ ییان از مسکن با مساحت مناسب و کافی به چه میزان است؟
0.051	1.001	3.43	نقش مهاجرت معکوس در برخورداری روستائیان منطقه ۱۹ از حمام مناسب و بهداشتی در مسکن به چه میزان است؟
0.047	0.928	3.42	نقش مهاجرت معکوس در برخورداری سکونتگاههای روستایی منطقه ۱۹ از سیستم گرمایش و سرمایش مناسب در مسکن به چه میزان است؟
0.050	0.972	3.69	نقش مهاجرت معکوس در استحکام بنای مسکن سکونتگاههای روستایی منطقه ۱۹ در صورت بروز بحران (سیل، زلزله و...) مناسب در مسکن به چه میزان است؟
0.047	0.920	3.67	نقش مهاجرت معکوس در رشد و توسعه (تغییرات مثبت) کالبدی سکونتگاههای روستایی منطقه ۱۹ به چه میزان است؟
0.059	1.160	3.24	نقش مهاجرت معکوس در میزان اختلاط کاربریها در سکونتگاههای روستایی منطقه ۱۹ به چه میزان است؟
0.050	0.983	3.43	نقش مهاجرت معکوس در میزان رضایت اهالی روستائیان منطقه ۱۹ از کیفیت خدمات آب، برق و گاز به چه میزان است؟

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۹

جدول ۱۰. نتایج آزمون t تک نمونه ای در مقایسه میانگین متغیرهای پژوهش و سطح متوسط

مقدار آزمون = ۳		متغیر	
t	سطح معناداری	اختلاف میانگین	محدوده اطمینان ۹۵ درصد
			حد پایین
			حد بالا
19.169	0.000	0.51302	0.4604
4.862	0.000	0.237	0.14
14.701	0.000	0.729	0.63
18.743	0.000	0.909	0.81
9.051	0.000	0.461	0.36
8.857	0.000	0.427	0.33

به چه میزان است؟						
۶	نقش مهاجرت معکوس در برخورداری روستائیان منطقه ۱۹ از حمام مناسب و بهداشتی در مسکن به چه میزان است؟	8.359	.000	.427	.33	.53
۷	نقش مهاجرت معکوس در برخورداری سکونتگاههای روستایی منطقه ۱۹ از سیستم گرمایش و سرمایش مناسب در مسکن به چه میزان است؟	8.911	.000	.422	.33	.51
۸	نقش مهاجرت معکوس در استحکام بنای مسکن سکونتگاههای روستایی منطقه ۱۹ در صورت بروز بحران(سیل،زلزله و...) مناسب در مسکن به چه میزان است؟	13.967	.000	.693	.60	.79
۹	نقش مهاجرت معکوس در رشد و توسعه (تغییرات مثبت) کالبدی سکونتگاههای روستایی منطقه ۱۹ به چه میزان است؟	14.363	.000	.674	.58	.77
۱۰	نقش مهاجرت معکوس در میزان اختلاط کاربریها در سکونتگاههای روستایی منطقه ۱۹ به چه میزان است؟	4.003	.000	.237	.12	.35
۱۱	نقش مهاجرت معکوس در میزان رضایت اهالی روستائیان منطقه ۱۹ از کیفیت خدمات آب، برق و گاز به چه میزان است؟	8.515	.000	.427	.33	.53

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۹

نتایج آزمون t تک نمونه ای نشان می دهد که در سطح اطمینان ۹۹ درصد، اختلاف معنادار مثبتی بین میانگین متغیر توسعه کالبدی و مقدار متوسط (۳) وجود دارد و فرضیه محقق تایید می گردد. بنابراین نقش آفرینی مهاجرت های معکوس در توسعه کالبدی سکونتگاه های روستایی مثبت است و موجب توسعه کالبدی روستا می گردد.

- مهاجرت های معکوس چه نقشی در توسعه زیست محیطی سکونتگاههای روستایی دارند؟

جدول ۱۱. شاخص های آماری گرایش به مرکز و پراکندگی متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف	خطای
	استاندارد	استاندارد	میانگین
توسعه زیست محیطی	3.4301	.56609	.02889
۱ نقش مهاجرت معکوس در کاهش ضایعات و نخالجات ساختمانی در سکونتگاههای روستایی منطقه ۱۹ به چه میزان است؟	3.62	.918	.047

۰۰۵۰	۰۰۹۷۱	۳۰۳۷۰	۲	نقش مهاجرت معکوس در رشد و توسعه (تغییرات مثبت) زیست محیطی سکونتگاه‌های روستایی منطقه ۱۹ به چه میزان است؟
۰۰۵۰	۰۰۹۷۱	۳۰۳۲۱	۳	نقش مهاجرت معکوس در کاهش آلودگی ناشی از رفت آمد وسایل نقلیه در سکونتگاه‌های منطقه ۱۹ به چه میزان است؟
۰۰۴۶	۰۰۹۱۱	۳۰۳۳۴	۴	نقش مهاجرت معکوس در آلودگی ناشی از کارگاه‌های صنعتی در سکونتگاه‌های روستایی منطقه ۱۹ به چه میزان است؟
۰۰۴۵	۰۰۸۹۰	۳۰۳۲۵	۵	نقش مهاجرت معکوس در توسعه چشم اندازهای فضای سبز سکونتگاه‌های روستایی منطقه ۱۹ به چه میزان است؟
۰۰۵۰	۰۰۹۸۵	۳۰۳۴۷	۶	نقش مهاجرت معکوس در استفاده از وسایل غیر موتوری و دوستدار محیط زیست سکونتگاه‌های روستایی منطقه ۱۹ به چه میزان است؟
۰۰۴۸	۰۰۹۴۹	۳۰۳۴۴	۷	نقش مهاجرت معکوس در میزان فعالیت و تبلیغات اهالی روستائیان منطقه ۱۹ برای حفظ محیط زیست آن به چه میزان است؟

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

جدول ۱۲. نتایج آزمون t تک نمونه‌ای در مقایسه میانگین متغیرهای پژوهش و سطح متوسط

مقدار آزمون = ۳				متغیر	
t	سطح معناداری	اختلاف میانگین	محدوده اطمینان ۹۵ درصد		
			حد پایین	حد بالا	
14.887	.000	.43006	.3733	.4869	توسعه زیست محیطی
13.175	.000	.617	.53	.71	نقش مهاجرت معکوس در کاهش ضایعات و نخالجات ساختمانی در سکونتگاه‌های روستایی منطقه ۱۹ به چه میزان است؟
14.088	.000	.698	.60	.80	نقش مهاجرت معکوس در رشد و توسعه (تغییرات مثبت) زیست محیطی سکونتگاه‌های روستایی منطقه ۱۹ به چه میزان است؟
4.154	.000	.206	.11	.30	نقش مهاجرت معکوس در کاهش آلودگی ناشی از رفت آمد وسایل نقلیه در سکونتگاه‌های منطقه ۱۹ به چه میزان است؟
7.228	.000	.336	.24	.43	نقش مهاجرت معکوس در آلودگی ناشی از کارگاه‌های صنعتی در سکونتگاه‌های روستایی منطقه ۱۹ به چه میزان است؟
5.446	.000	.247	.16	.34	نقش مهاجرت معکوس در توسعه چشم اندازهای فضای سبز سکونتگاه‌های روستایی منطقه ۱۹ به چه میزان است؟
9.274	.000	.466	.37	.56	نقش مهاجرت معکوس در استفاده از وسایل غیر موتوری و دوستدار محیط زیست سکونتگاه‌های روستایی منطقه ۱۹

به چه میزان است؟					
نقش مهاجرت معکوس در میزان فعالیت و تبلیغات اهالی روستائیان منطقه ۱۹ برای حفظ محیط زیست آن به چه میزان است؟	9.092	0.000	0.440	0.34	0.54

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۹

نتایج آزمون t تک نمونه ای نشان می دهد که در سطح اطمینان ۹۹ درصد، اختلاف معنادار مثبتی بین میانگین متغیر توسعه زیست محیطی و مقدار متوسط (۳) وجود دارد و فرضیه محقق تایید می گردد. بنابراین نقش آفرینی مهاجرت های معکوس در توسعه زیست محیطی سکونتگاه های روستایی مثبت است و موجب توسعه زیست محیطی روستا می گردد.

نتیجه گیری و دستاورد علمی پژوهشی

نتایج آزمون t تک نمونه ای نشان می دهد که در سطح اطمینان ۹۹ درصد، اختلاف معنادار مثبتی بین میانگین متغیر توسعه کالبدی و مقدار متوسط (۳) وجود دارد و فرضیه محقق تایید می گردد؛ بنابراین نقش آفرینی مهاجرت های معکوس در توسعه کالبدی سکونتگاه های روستایی مثبت است و موجب توسعه کالبدی روستائیان منطقه ۱۹ می گردد. نتایج آزمون t تک نمونه ای نشان می دهد که در سطح اطمینان ۹۹ درصد، اختلاف معنادار مثبتی بین میانگین متغیر توسعه زیست محیطی و مقدار متوسط (۳) وجود دارد و فرضیه محقق تایید می گردد؛ بنابراین نقش آفرینی مهاجرت های معکوس در توسعه زیست محیطی سکونتگاه های روستایی مثبت است و موجب توسعه زیست محیطی روستائیان منطقه ۱۹ می گردد. آزمون فریدمن جهت اولویت بندی و رتبه بندی متغیرها بر اساس بیشترین تأثیر بر متغیر وابسته می باشد. این آزمون هم ارز آزمون علامت است. برای بررسی ادعای یکسان بودن رتبه بندی متغیرها، فرض های زیر مطرح می شوند:

H0: اولویت متغیرها یکسان است (میانگین متغیرها اختلاف معناداری باهم ندارند).

H1: دست کم دو اولویت متفاوت اند (میانگین متغیرها اختلاف معناداری باهم دارند)

جهت بررسی رابطه بالا از آزمون فریدمن استفاده گردیده است. چنانچه سطح پوشش آماره آزمون کمتر از سطح معنی داری (۰/۰۵) باشد، فرض صفر رد شده و ادعای یکسان بودن رتبه (اولویت) متغیرها پذیرفته نمی شود. در بین ابعاد توسعه کالبدی بیشترین میزان میانگین (۲/۶۲) درصد و توسعه زیست محیطی کمترین میزان امتیاز میانگین (۲/۲۸) درصد را دارند.

جدول ۱۳. میانگین رتبه مؤلفه ها مورد مطالعه

رتبه مؤلفه	میانگین مؤلفه	فرضیه های تحقیق (بومی)
۱	۲/۶۲	توسعه کالبدی
۳	۲/۲۸	توسعه زیست محیطی

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۹

جدول ۱۴. نتایج آزمون فریدمن

آزمون فریدمن	
حجم نمونه آماری (N)	۳۸۴

۱۶/۶۱۷	آماره کی دو (chi-square)
۳	درجه آزادی (df)
۰/۰۰۰	سطح پوشش آماره آزمون (Asymp. Sig)

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۹

همان‌طور که مشاهده می‌شود سطح پوشش آماره آزمون (۰/۰۰۰) کمتر از سطح معنی‌داری آزمون (۰/۰۵) می‌باشد و این به معنی تفاوت بین آزمون‌هاست، به عبارت دیگر فرض یک که وجود دست‌کم دو اولویت متفاوت را تعریف می‌کرد، پذیرفته و فرض مقابل آن رد می‌شود. همچنین چون میانگین رتبه توسعه کالبدی از بقیه بیشتر است، لذا این مؤلفه بیشترین رتبه را در میان پاسخگویان داشته است و مهاجرت معکوس بیشترین تأثیر مثبت را بر توسعه کالبدی گذاشته است. برای بررسی تفاوت نظرات دو گروه کارشناسان و مهاجران منطقه ۱۹ از آزمون تی مستقل استفاده شده است: آزمون تی مستقل برای مقایسه میانگین‌های داده‌های کمی دو نمونه مستقل استفاده می‌گردد. فرض صفر در این آزمون مبنی بر این است که تفاوت معناداری بین میانگین‌های دو نمونه وجود ندارد: همان‌طور که مشخص است سطح معنی‌داری برای مؤلفه‌های اقتصادی، کالبدی و زیست‌محیطی کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد و تفاوت معناداری بین میانگین نظرات کارشناسان و مهاجران در خصوص تأثیرگذاری مهاجرت معکوس بر توسعه اقتصادی و کالبدی و زیست‌محیطی سکونتگاه‌های روستایی مشاهده می‌شود و نظرات دو گروه تقریباً یکسان نیست و از سطح میانگین‌ها مشخص است که کارشناسان تأثیر مهاجرت معکوس را بر کالبدی و زیست‌محیطی سکونتگاه‌های روستایی بیشتر احساس می‌کنند و آن را مؤثر می‌دانند. اعتبارسنجی مدل‌های اندازه‌گیری و ساختاری برای اطمینان یافتن از صحت مدل‌های اندازه‌گیری و ساختاری متغیرهای برون‌زا و درون‌زا ضروری می‌باشد. این کار از طریق «تحلیل عاملی تأییدی» مرتبه اول و دوم صورت گرفته است. تحلیل عاملی تأییدی یکی از قدیمی‌ترین روش‌های آماری است که برای بررسی ارتباط بین متغیرهای مکنون (متغیرهای اصلی) و متغیرهای مشاهده شده (گویه‌های پرسشنامه) به کار برده می‌شود و بیانگر مدل اندازه‌گیری است. این تکنیک به محقق اجازه می‌دهد تا به آزمون این فرضیه که بین متغیرهای مشاهده شده (گویه‌های پرسشنامه) و سازه‌های نهفته (متغیرهای پژوهش) و همچنین بین متغیرهای پژوهش رابطه وجود دارد را مورد بررسی قرار دهد. قبل از تجزیه و تحلیل فرضیه‌های تحقیق، ضرایب عاملی سوالات مرتبط با متغیرها مورد بررسی قرار می‌گیرد تا معتبر بودن داده‌ها برای تجزیه و تحلیل بررسی گردد. در بررسی ضرایب عاملی از روش تحلیل عاملی استفاده می‌شود تا بتوان بار عاملی هر مؤلفه (سؤال پرسشنامه) به دست آید. ابتدا باید مشخص گردد که داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب است یا خیر؟

- روش KMO:

در صورتی که KMO کمتر از ۰/۵ باشد داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب نخواهد بود و اگر مقدار آن بین ۰/۵ تا ۰/۶۹ باشد، داده‌ها متوسط بوده و اگر مقدار این شاخص، بزرگ‌تر از ۰/۷ باشد همبستگی‌های موجود در بین داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب خواهند بود.

- روش بارتلت:

آزمون بارتلت، این فرضیه را که ماتریس همبستگی مشاهده شده متعلق به جامعه‌ای با متغیرهای نابسته است، می‌آزماید. برای اینکه یک مدل عاملی، مفید و دارای معنا باشد لازم است متغیرها همبسته باشند. به همین دلیل است که قبل از تحلیل عاملی

بایستی به تشکیل ماتریس همبستگی بین متغیرها اقدام کرد. ماتریس همبستگی ماتریسی مربعی از ضرایب همبستگی متغیرها با یکدیگر است.

جدول ۱۵. نتایج آزمون KMO و بارتلت

آزمون KMO		آزمون بارتلت
۰/۸۰۴	آماره کای دو	
۱۲۶۷/۷۰	درجه آزادی	۶
۰/۰۰۰	سطح معنی داری	

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۹

مقدار KMO برابر ۰/۸۰ می باشد در نتیجه داده های تحقیق قابل تقلیل به تعداد عامل های زیر بنایی و بنیادی هستند و همبستگی های موجود در بین داده ها برای تحلیل عاملی مناسب خواهند بود. سطح معنی داری آزمون بارتلت است نیز کمتر از ۰/۰۵ می باشد بنابراین ماتریس همبستگی بین گویه ها، ماتریس همانی و یا واحد نیست بدین معنی که بین مؤلفه های هر متغیر همبستگی بالایی وجود داشته و بین مؤلفه های هر متغیر با متغیر دیگر هیچ گونه همبستگی وجود ندارد. اعداد بار عاملی در جداول زیر نشان می دهد تمامی گویه های پرسشنامه، دارای بار عاملی بیشتر از ۰/۵ می باشند؛ بنابراین سؤالات پرسشنامه پژوهش حاضر روایی لازم را داشته اند.

جدول ۱۶. نتایج بارهای عاملی گویه های پرسشنامه (اعتبارسنجی مدل اندازه گیری)

شاخص ها	بار عاملی	وضعیت
۱	۰/۳۵	قابل قبول
۲	۰/۵۰	قابل قبول
۳	۰/۵۳	قابل قبول
۴	۰/۷۳	قابل قبول
۵	۰/۷۳	قابل قبول
۶	۰/۷۵	قابل قبول
۷	۰/۷۱	قابل قبول
۸	۰/۳۸	قابل قبول
۹	۰/۵۸	قابل قبول
۱۰	۰/۳۲	قابل قبول
۱۱	۰/۶۶	قابل قبول
توسعه کالبدی		
۱۲	۰/۷۰	قابل قبول
۱۳	۰/۶۶	قابل قبول
۱۴	۰/۴۰	قابل قبول

۱۵	۰/۴۹	قابل قبول
۱۶	۰/۴۹	قابل قبول
۱۷	۰/۶۸	قابل قبول
۱۸	۰/۶۸	قابل قبول
توسعه زیست محیطی		

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

ملاحظه می‌شود بار عاملی تمام گویه های پرسشنامه نقش مهاجرت های معکوس در توسعه سکونتگاه های روستائیان منطقه ۱۹، بیشتر از ۰/۵ می باشد و مطلوب هستند. در واقع تمامی سؤال های باقیمانده نقش تعیین کننده ای در مؤلفه خود دارند و روایی لازم را داشته اند و هیچ کدام از سؤال های پرسشنامه حذف نمی شوند. با توجه به ضرایب بارهای عاملی مشخص است که هر گویه چه میزان همبستگی را با مؤلفه خود دارد. این پژوهش باهدف تبیین نقش مهاجرت های معکوس در توسعه سکونتگاه های روستائیان منطقه ۱۹ تهران صورت گرفته است. در این پژوهش آمار و اطلاعات بامطالعه اسنادی و میدانی- (پرسشنامه) استخراج و جمع آوری گردید. در این فصل به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات به دست آمده از جامعه هدف از آزمون های آماره تی تک نمونه ای و تی مستقل استفاده و از نرم افزار اس پی اس اس و همچنین به منظور بررسی تحلیل مسیر و بارهای عاملی شاخص ها اقدام به انجام تحلیل عاملی از نرم افزار pls استفاده گردید. نتایج پژوهش نشان داد که مهاجرت معکوس در توسعه سکونتگاه های روستایی از لحاظ ابعاد اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست محیطی نقش زیادی ایفاء می کند. نتایج رتبه بندی شاخص های تحقیق توسط آزمون فریدمن که جهت اولویت بندی و رتبه بندی متغیرها استفاده شده بود نشان داد سطح پوشش آماره آزمون کمتر از سطح معنی داری (۰/۰۵) می باشد، فرض صفر رد شده و ادعای یکسان بودن رتبه (اولویت) متغیرها پذیرفته نمی شود. در بین ابعاد توسعه کالبدی بیشترین میزان میانگین (۲/۶۲) درصد و توسعه زیست محیطی کمترین میزان امتیاز میانگین (۲/۲۸) درصد را دارند.

همچنین نتایج دیگر پژوهش نشان می دهد سطح پوشش آماره آزمون (۰/۰۰۰) کمتر از سطح معنی داری آزمون (۰/۰۵) می باشد و این به معنی تفاوت بین مؤلفه هاست، به عبارت دیگر فرض یک که وجود دست کم دو اولویت متفاوت را تعریف می کرد، پذیرفته و فرض مقابل آن رد می شود. همچنین چون میانگین رتبه توسعه کالبدی از بقیه بیشتر است، لذا این مؤلفه بیشترین رتبه را در میان پاسخگویان داشته است و مهاجرت معکوس بیشترین تأثیر مثبت را بر توسعه کالبدی در توسعه سکونتگاه های روستائیان منطقه ۱۹ تهران گذاشته است. نتایج آزمون تی مستقل که برای بررسی تفاوت نظرات دو گروه کارشناسان و مهاجران منطقه ۱۹ از آزمون تی مستقل استفاده شده بود نشان داد سطح معنی داری برای مؤلفه های اقتصادی، کالبدی و زیست محیطی کمتر از ۰/۰۵ می باشد و تفاوت معناداری بین میانگین نظرات کارشناسان و مهاجران در خصوص تأثیرگذاری مهاجرت معکوس بر توسعه کالبدی و زیست محیطی سکونتگاه های روستایی مشاهده می شود و نظرات دو گروه تقریباً یکسان نیست و از سطح میانگین ها مشخص است که کارشناسان تأثیر مهاجرت معکوس را بر توسعه اقتصادی، کالبدی و زیست محیطی سکونتگاه های روستایی بیشتر احساس می کنند و آن را مؤثر می دانند. در خصوص مؤلفه توسعه اجتماعی سطح معنی داری بیشتر از ۰/۰۵ می باشد و تفاوت معناداری بین میانگین نظرات کارشناسان و مهاجران در خصوص تأثیر گذاری مهاجرت معکوس بر توسعه اجتماعی سکونتگاه های روستایی مشاهده نمی شود و نظرات هر دو گروه تقریباً یکسان است. نتایج ضرایب بار عاملی نشان داد تمام گویه های پرسشنامه نقش مهاجرت های معکوس در توسعه سکونتگاه های روستائیان

منطقه ۱۹، بیشتر از ۰/۵ می‌باشد و مطلوب هستند. در واقع تمامی سؤال‌های باقیمانده نقش تعیین کننده‌ای در مؤلفه خوددارند و روایی لازم را داشته‌اند و هیچ کدام از سؤال‌های پرسشنامه حذف نشدند و با توجه به ضرایب بارهای عاملی مشخص است که هر گویه چه میزان همبستگی را با مؤلفه خود دارد. نتایج اعتبار سنجی مدل پژوهش نشان داد که آماره تی برای ضرایب عاملی و ضرایب مسیر مؤلفه‌های مدل پژوهش تمامی آن‌ها بالاتر از حد قابل قبول ۱/۹۶ است و نشان‌دهنده این است که تمامی ضرایب عاملی و ضرایب مسیر مورد تأیید می‌باشند. همان طور که مشخص است تمامی مؤلفه‌های مدل دارای همبستگی معناداری با توسعه سکونتگاه‌های روستایی می‌باشند. نتایج اعتبار همگرا و سازگاری درونی با کمک شاخص میانگین واریانس استخراج شده در این پژوهش مشخص شد که تمام سازه‌های مورد مطالعه دارای میانگین واریانس استخراج شده بالاتر از ۰/۴ هستند. پایایی مرکب (سازگاری درونی) هم بایستی ۰/۷ یا بالاتر باشد که نشان از کافی بودن سازگاری درونی می‌باشد. در این پژوهش مشخص شد که تمامی ضرایب پایایی مرکب بالاتر از ۰/۷ می‌باشند و نشان از پایا بودن ابزار اندازه‌گیری می‌باشند.

منابع

۱. آسایش، حسین (۱۳۷۴)، اصول و روش‌های برنامه ریزی روستایی، تهران: پیام نور.
۲. اسکلدون، رونالد (۱۳۸۱)، مهاجرت روستائیان به شهر و اثرات آن در کاهش فقر روستایی، ترجمه حمیدرضا وجدانی، نشریه جهاد، شماره ۲۵۲، مرداد و شهریور
۳. افراخته، حسن (۱۳۵۳)، روستانشینی شهری و بحران محیطی (مطالعه موردی رباط کریم) مطالعه و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال اول، شماره چهارم.
۴. افراخته، حسن و محمد حجیپور (۱۳۹۲)، خزش شهری و پیامدهای آن در توسعه پایدار روستای (مورد روستاهای پیرامونی شهر بیرجند، فصلنامه انجمن جغرافیای ایران، شماره ۳۹،
۵. ایمان، محمد تقی (۱۳۶۸)، مهاجرت در کشورهای جهان سوم، مجله ادبیات دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد، سال ۲۲، شماره های ۳ و ۴، زمستان ۱
۶. امانی، سید مهدی (۱۳۸۰)، جمعیت شناسی عمومی ایران، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها، (سمت)
۷. ایمانی جاجرمی، حسین و عبدللهی، مجید (۱۳۸۸)، بررسی تحولات مدیریت روستایی در ایران از مشروطیت تا زمان حاضر، فصلنامه راهبرد، سال هجده، شماره ۵۲.
۸. ازکیا، مصطفی و زارع، عادل و ایمانی، علی (۱۳۷۸)، رهیافت ها و روش های تحقیق کیفی در توسعه روستایی، تهران: نشر نی.

9. Adewale, J. (2005). "Socio-economic factors associated with urban-rural migration in Nigeria: a case study of Oyo state", Nigeria, Hum.Ecol, 17(1): 13-16.
10. Alibabaeie, M, Jom'Epour, M. (2017). [The Process and Pattern of Return Migration and Factors Affecting it (Case Study: Hajilou Dehestan- Kabodarahang County) (Persian)]. Journal of Research and Rural Planning 5 (4), 91-105.
11. Bardi, R. Ghadami, M. & Jokar, E. (2011). [Reverse Immigration, a Positive Phenomenon in Iran's Demographic Space (Persian)]. Paper presented at The 11th Congress of Iranian Geographers, Tehran, Iran, and 15-16 September 2011.

12. Ghasemi, M. Javan, J. & Saberi, Z. (2014). [An Analysis of the Reverse Immigration Formation in Rural Areas of Binaloud Township (Persian)]. *Journal of Arid Regions Geographic Studies*, 4(16), 15-37.
13. Mirkatouli, J. Vesal, Z. Aghajani, A. & Hhodadad, M. (2015). [An Investigation into the Goals of Building a Second House in Rural Areas and determining its Impacts on the Relations between the City and Village (Case of Study: Central Region of Gorgan County) (Persian)]. *Journal of Research and Urban Planing*, 4(2), 1-10.
14. Mirfallah Nasiri, SM. Azimi, F. & Sabaghi, S. (2017). [Is reverse migration is happening in Iran? (Persian)]. *Journal of Statistic*, 4(4), 14-20.
15. Ofuoku, A. U. (2012). Urban-Rural Migration in Delta State, Nigeria: Implications for Agricultural Extension Service. *Global Journal of Science Frontier Research*, 12(6-D).

